

بازنشر فرهنگ نبوی در کلام حضرت زهرا (س)

متونی که از تاریخ صدر اسلام به یادگار مانده است همگی نشانگر اندیشه حاکم بر زمان خود و به تنهایی حکایتگر سبک و روش زمان و جامعه خود می‌باشد.

متونی که از حضرت زهرا (س) نیز در دست است، از این اصل استثناء نبوده و برای خواننده شناختی از وضعیت زمانه خود داده و بنوعی درصدد تشریح علت و چگونگی احوالات زمان و مردمان آن، نیز هست.

این متون بارها از حیث جامعه شناسی حضرت، زیبایی ادبیات کلامی حضرت و سندشناسی این متون مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته اما از جهت تحلیل کلام آن بزرگوار و بیان فلسفه و علت، اقدامی چشمگیر نشده است.

«قصیده بایه» یکی از آثار گفتمان منسوب به حضرت زهرا (س) می‌باشد که بعد از خطبه معروف فدکیه آن را در قالب شعر بیان فرموده است، که حضرت در آن قصیده خطاب به پدر بزرگوارشان حضرت پیامبر (ص)، نه تنها از افکار و عقاید نوظهور حاکم بر مدینه بعد از ایشان، شکوه می‌نماید، بلکه از علت و چگونگی ایجاد شدن این افکار و تغییر و تحولات هم، پرده برداری می‌نماید و با تمام وجود، درصدد بازنشر فرهنگ نبوی بوده و با ارجاع به دوران حیات پیامبر (ص)، آنچه هست و آنچه باید باشد را یادآور می‌شوند.

در ادامه، متن قصیده پر مغز و نغز این بانوی مجهول‌القدر ذکر می‌گردد، باشد که از سوی محققان و علاقمندان به فرهنگ فاطمی، از حیث شناخت منظور و مقصود حضرت، مورد توجه و اعتنای ویژه قرار گیرد:

۱. قَدْ كَانَتْ بَعْدَكَ أُنْبَاءٌ وَ هَذَا بَيِّنَةٌ*

لَوْ كُنْتِ شَاهِدَهَا لَمْ تَكْثِرِ الْخُطْبُ*

بعد از تو خبرهای شگفت و نظرهای گوناگون و سنگین در جامعه پدید آمده ؛ اگر تو در جامعه حضور داشتی، کار به اینجا نمی‌کشید و اینگونه حوادث در نمی‌گرفت!

۲. إِنَّا فَقَدْنَاكَ فَقَدَ الْأَرْضَ وَابِلَاهَا

وَإِخْتَلَّ قَوْمُكَ فَأَشْهَدَهُمْ وَ لَا تَغِيب

ما تو را از دست دادیم، همچون زمین که باران پرباری را از دست دهد؛ و قومت از هم پاشید، پس شاهد آنان باش، تو غایب مشو.

۳. وَ كُلُّ أَهْلِ لَهُ قُرْبَىٰ وَ مَنزِلَهُ

عِنْدَ الْإِلَهِ عَالِي الْأَدْنَىٰ مُقْتَرِب

هرخاندانی دارای نزدیکانی است و جایگاهی دارد؛ جایگاه تودر قرب و منزلت از همه نزدیکتر است.

۴. أَبَدَتْ رِجَالُ لَنَا نَجْوَىٰ صُدُورِهِمْ

لَمَّا مَضَيْتَ وَ حَالَاتِ دُونَكَ الْكُتُبُ

مردانی نیت ها و زمزمه های قلبیشان را، به محض اینکه تو رفتی و خشت های خاک تو را از ما جدا کرد، بر ما آشکار ساختند

۵. تَجَهَّهْ مَتْنًا رِجَالُ وَ اسْتُخِفَّ بِنَا

لَمَّا فُقِدْتَ وَ كُلُّ الْأَرْضِ مُغْتَصَبُ

مردانی با چهره هایی خشمناک بر ما وارد شدند و از منزلت ما کاستند؛ آن هم به محض اینکه تو از دست رفتی، و سرتاسر زمین سراسر تنگ و تاریک شد.

۶. وَ كُنْتَ بَدْرًا وَ نورًا يُسْتَضَاءُ بِهِ

عَلَيْكَ تَنْزِيلُ مِنَ ذِي الْعِزِّ هِ الْكُتُبُ

تو ماه و نوری بودی که از تو روشنایی گرفته می شد؛ از صاحب عزت و بزرگی، نوشته ها (قرآن) بر تو نازل میگشت.

۷. قَدْ كَانَ جَبْرِيلُ بِالْآيَاتِ يُؤَسِّدُنَا

فَقَدْ فُقِدْتَ وَ كُلُّ الْخَيْرِ مُحْتَجَبُ

جبرئیل با آوردن آیات وحی با ما انس و الفت داشت؛ تو یقیناً از دست رفتی و تمامی خوبی ها با رفتنت در حجاب فرو رفت.

۸. ضَا قَتَ عَلٰی بِلَادِی بَعْدَ مَا رَحُبَّتْ

وَسِیمَ سِیْطَاکَ خَسْفًا فِیْهِ لِی نَصَبٌ

سرزمینم، بعد از آنهمه فراخی بر من تنگ گردید؛ و دو فرزندت (دو سیط) مورد بی توجهی قرار گرفتند، که من از آن آزرده ام و در امان نیستم.

۹. فَلَا یْتَ قَیْلَکَ کَانَ الْمَوْتَ صَادِ فَنَدَا

لَمَّ سَا قَضَیْتَ وَ حَالَتَ دُونَکَ الْکُثْبُ

کاش قبل از تو، مرگ بر ما وارد می شد؛ آنگاه که وفات یافتی و خشت های خاک مانع از دیدنت گردید.

۱۰. اِنَّا رُزِینَا بِمَا لَمْ یَرِ ذُو شَجَن

مِنَ الْبَلَدِیَّهِ لَا عَرَبٌ وَلَا عَجْمٌ

ما دچار مصیبتی شدیم که هیچ صاحب اندوهی تاکنون بدان دچار نگشته، مصیبتی که هیچ عجمی و هیچ عربی به خود ندیده است.

۱۱. اِنَّا رُزِینَا بِهٖ مَحْضًا خَلِیْقَتُّهُ

صَافِی الصَّرَائِبِ وَالْاِعْرَاقِ وَالذُّصْبِ

ما داغ کسی را دیدیم که طبیعت و طینتی خالص داشت؛ و نیکو سرشت، نیکو خُلق و نیکو اصل بود.

۱۲. فَاَنْتَ خَیْرُ عِبَادِ اللّٰهِ کُلُّهُمْ

وَأَصْدَقُ النَّاسِ حَیْثُ الصِّدْقِ وَ الْکَذِبِ

تو در میان تمام بندگان خداوند بهترینی؛ و آنجا که صداقت و دروغ آزاد است، تو راستگوترین مردم هستی.

۱۳. فَسَوْفَ نَبْکِیکَ مَا عِشْنَا وَ مَا بَقِیتَ

لَنَا الْعِیُونَ بِتَهْمَالٍ لَّهٖ سَکْبٌ

مادامی که زندگی می کنیم و مادامی که چشم هایمان سو داشته باشد به

شدت برتو خواهیم گریست

۱۴. سَيَعْلَمُ الْمُتَوَلَّىٰ ظُلْمَ حَامِتِنَا

يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنِّي سَوَّفَ يَنْقَلِبُ

بانیان و سرکرده های ظلم به نزدیکان تو و اهل بیت ما در روز
قیامت خواهند فهمید که به فرجامی میرسد.